

Česko-lužický věstník

Ročník XV
Číslo 11 / listopad 2005

Lužice 2025

Josef Lebeda

Na chróscanském hřišti
na chróscanském hřišti
samé billboardy
v reklamní angličtině
co do obchodů škol
úřadů úřadů pronikla
a na veřejnosti oficiální
usadila se
jen dva nejstarší v Bačonje
nevědí co je to yes a no
čilá firma Vattenfall se až
do Lužických hor prokopala
samé hnědé uhlí plné dehtu
všechny slavné vlastenecké pohřby
Staroslovanů vypravila zaplatila
a dorozumivacím jazykem
jazykem kuchyňským
takřka jen němčina se stala
šišlavá křiklavá
tak jak známa je
Jurij Koch již staříčků
stále ještě tam v té Dolní
dokonce ještě ve Slepú
plamének poslední zažihá zachraňuje
ale u Klášterní vody přece jen
ti Horní Krabata co za noci
praslovansky zažbluňká a zakváká
v malých hloučcích poslouchají
v malých hloučcích praslovansky rozmlouvají

6. 10. 2005

ČESKO-LUŽICKÝ SEMINÁŘ (4) Stručné porovnání (lužicko)srbského, polabského a pomořanského jazykového areálu

Vladislav Knoll

vymezení oblasti

Máme před sebou tři na sebe původně navazující jazykové areály v rámci západní větve slovanských jazyků. Dialekty a nářečí pomořanské, polabské a řekněme srbské (neboť původní rozsah užívání těchto nářečí se neomezoval pouze na oblast Lužice) mají kromě samotných jazykových shod i velice podobnou historii a osud. Většina z nich podlehlá dlouhodobé germanizaci a z celkem rozsáhlého území dnes nacházíme na lingvistické mapě pouze malé ostrůvky, kde se tyto západoslovanské jazyky zachovaly – jedná se o nářečí lužickosrbská a kašubská. Ta zůstávají dodnes prakticky na periférii původních jazykových oblastí.

Hranici slovanského osídlení ještě v X. století byla přibližně dnešní německá města Kiel, Hamburg, Lüneburg a Magdeburg. Slované se vyskytovali i daleko za řekou Sálou. Jižní hranici srbského osídlení pak byla vzhledem k českým kmenům kromě Krušných hor přibližně řeka Ploučnice a vzhledem ke kmenům polským řeka Bobra (pol. Bóbr) a Hvizda (pol. Kwis). Hranice s areálem polabským probíhala rámcově od dnešního Frankfurtu nad Odrou jižně od Berlína k Zerbstu a ústí Sály do Labe. Hranice polabsko-pomořanská probíhala někde v oblasti řeky Dolenice (n. Tollense) a Ukry (n. Uecker). Ostrov Rujána a přilehlá oblast (Tribsees) se většinou přiřazuje k jazykové oblasti pomořanské. Za hranici pomořansko-polskou se tradičně považuje řeka Noteč, dolní Visla dělila pomořanské kmeny od kmenů baltických (pruských).

Srbský jazykový areál bývá podle toku Labe dělen na západní a východní (zejména lužická srbština), přičemž o tzv. západní srbštině jsou naše znalosti velice ohraničené, protože je můžeme odvozovat pouze z rozboru vlastních jmen, případně několika glos ze 12. století. Co se týče východní srbštiny, zde je výzkum mnohem jednodušší. Kromě spisovného lužickosrbského jazyka a živých nářečí můžeme čerpat i některé znalosti o dnes již mrtvých nářečích dolnolužické srbštiny, jako je např. nářečí východní, kterým je napsán překlad Nového Zákona Mikława Jakubicy (1548), a nářečí storkowské (jihovýchodně od Berlína), jímž je psáno Enchiridion Vandalicum (1610) Andrea Tharaea, v němž jsou ale zmíněna i jiné dialekty.

Většinu znalostí o polabském jazykovém areálu můžeme čerpat rovněž pouze z rozboru vlastních jmen z kronik. Jakékoli dělení na nářeční skupiny (tradičně podle politického vlivu na lutické a obodritské) je ryze hypotetické. Do poloviny 18. století však bylo živé nářečí dřevanské¹ v okrese Lüchow na západ od Lüneburku, které máme popsáno pomocí několika slovníků místních nadšenců z přelomu 17. a 18. století (hlavně Christian Hennig, Jan Parum Schulze) a několika velice krátkých textů, které nám však nedovolují si učinit dostatečnou představu o mluvnici a skladbě.

Nářečí pomořanská můžeme dělit, opět jen kvůli našim příliš skromným znalostem, na dvě velké větve, západní a východní, s hranicí kdesi v oblasti Slawna, jež odpovídá i původní hranici západních a východních pomořanských knížectví. Určité zvláštnosti vykazovalo nářečí ránské (na Rujáně). Z východopomořanských nářečí se nám zachovaly zbytky slovinských nářečí (používaných tzv. Slovinci, evangelickými Kašuby) mezi jezery Gardno a Łebsko (popsána zejména Aleksandrem Hilferdingem a Friedrichem Lorentzem) a dodnes většina ostatních nářečí kašubských. Přechodem mezi slovinským i a archaickými severokašubskými nářečemi bylo nářečí Kabátků mezi Cecenowem a Głowczycem. Samotná kašubská nářečí, zejména pak nářečí jižní, byla ze všech pomořanských dialektů nejbližší polštině a i v současné době plynule přecházejí do sousedních kociewských (levý břeh dolní Visly), borowiackých (východní část Tucholských Borů severně od Bydhoště) a krajeňských (na staré hranici pomořansko-velkopolské) nářečí polského jazyka.

1) respektive *drevanské*, používané potomky kmene Drevanů (dodnes se oblasti říká *Drawehn*)

lechické rysy

Polabské a pomořanské dialekty lze spolu s polskými řadit ke skupině lechické, pro niž je jedním z nejtypičtějších rysů změna původního praslovanského *ě* na *a* před samohláskami předjazyčnými tvrdými (*las, wiatr*). Musíme ale připomenout, že tento jev nebyl neznámý ani pro nářečí severovýchodní Lužice (mužakovská a žarovská), kde ovšem k této změně nedošlo po retiních (*las, ale wêtr*)². V lužickosrbských nářečích se zase setkáváme se změnou původního *e* před povětšinou tvrdými souhláskami (šoply, čoply). Analogickým případem se nám může zdát například vývoj v ruštině, kde dochází k podobnému jevu v přízvucné pozici (теплый).

přízvuk

Přízvuk se klade v dnešních lužickosrbských nářečích, podobně jako v češtině a jižní kašubštině, na první slabiku slova. Zbytek kašubské jazykové oblasti se vyznačuje volným přízvukem, který se předpokládá podle pozice redukovaných samohlásek i pro dřevanské nářečí (zde: *zobó* – žába, ale *nigã* – noha)³. Zejména ve středokašubských nářečích se pak dá hovořit spíše o přízvuku volném, ale nepohyblivém, který tedy například v rámci paradigmatu zůstává stále na stejné slabice (např. *czarownica* – čarodějnice, *bez czarownic; czerownik* – vedoucí, *bez czerownika*).

nosovky

V lechických nářečích se dodnes zachovaly nosové samohlásky, které však oproti původnímu stavu změnilly svoji kvalitu. Původní slovanště *oⁿ* se tak v polabsko-pomořanské oblasti změnilo na nosové *aⁿ* (*Dambowe, Gamba*) a těžce změně bylo podrobeno i *eⁿ* hlavně před souhláskami předjazyčnými tvrdými (*Suante*). V ostatních případech se *eⁿ* zachovalo. V pomořanských nářečích se však toto *eⁿ* přibližně na počátku XIV. století zúžuje v nosové *iⁿ* (Vinzslaus). Dodnes živým svědectvím tohoto vývoje jsou pro nás kupříkladu severokašubská slova *pińc, dzewińc* (5,9). Poslední fázi tohoto pomořanského vývoje byla denazalizace tohoto *iⁿ* (např. dnešní severokašubské: *wicy, midzë* – více, mezi)³.

Kašubské *aⁿ* se mezitím rozrůžnilo podle délky – krátká nosovka si svoji kvalitu podržela, ale dlouhá nosovka se změnila v úzké *oⁿ*, velmi se blížíci *uⁿ*. Podobná samohlásková vznikla pravděpodobně i v nářečí dřevanském z praslovanského *oⁿ* po tvrdých souhláskách a z *eⁿ* před souhláskou předjazyčnou tvrdou (*joⁿdro*). Tentýž zvuk byl jistě i blízký jedné z fází vývoje původní české a lužickosrbské nosovky ještě v IX. století (Lunsizi)⁴. Jeho denazalizací vzniklo dnešní *u* ve většině slovanských jazycích. Velice zajímavý je také příklad slovinského a kabátského nářečí, kde bylo ono kašubské úzké *oⁿ* podrobeno diftongizaci (v Klukách se vyslovovalo např. *louⁿka*) až nakonec tento vývoj denazalizací dospěl prakticky ke stejnému výsledku jako v českých nářečích (*louka, mouka*).

Denazalizace *eⁿ* v lužickosrbských nářečích dospěla k více odlišným výsledkům – *‘a* v nářečích hornolužických (*mjaso* – srovnaj vývoj ve východoslovanských jazycích, ale *knjez*) a *‘e* v nářečích dolnosrbských (*měso*). Překvapivý je vývoj této nosovky ve východodolnosrbských nářečích – *u* před souhláskami předjazyčnými tvrdými (*mjuso, juzyk*).

jerj

Jery v silné pozici se rovněž v jednotlivých částech popisovaných areálů rozvíjely různě. V pomořanských nářečích se na místě jerů se setkáváme s palatalizovaným nebo nepalatalizovaným *e*, obdobně jako v polských nářečích (*wies, wesz, dzéń*). Trochu odlišný byl vývoj v nářečích slovinských a kabátských, kde se setkáváme i s dvojhláskami (*vjes, vejš, dzejń*). Jihopolská nářečí, včetně dialektu dřevanského, došla spolu s nářečemi severozápadní Lužice k podobnému výsledku jako srbochorvatština (*vas, vãs / vjas, baz*)⁵. Polsko-pomořanské *e* místo tvrdého jeru znají zbylá dolnosrbská nářečí (*weš*), *‘e* za měkký jer je vlastní areálu hornolužickému (*wjes*). Vývoj tvrdého jeru v *o*, podobně jako v jazycích východoslovanských a makedonském, potkáváme v hornolužických nářečích (*woš, moch*), ale i ve většině zaniklých západosrbských nářečích.

sonanty

Téměř na celém studovaném prostoru se změnilly původní smíšené sonanty *l/l* na *ol* (*połny, dolńi, Dolgie, Dolgen, polk, Wolkow*), podobně jako ve východoslovanských jazycích. V kašubštině navíc dochází k dalšímu vývoji tohoto *ol* na *ól* (*pólńy*). V nářečích severozápadní Lužice a dřevanském dialektu docházíme k výsledku *al* (*pałny – paunë, walma*)⁶, což je vlastně forma analogická s kašubským tvarem, kde

se přece *ó* vyvinulo z *á*. V nářečích severovýchodní Lužice a jižní kašubštině nalézáme skupinu *el* jako v polštině, v ostatních lužickosrbských nářečích lze nalézt rovněž tvary s *‘el* (*wjelk*). Po dentálách převažuje v dolní lužické srbštině a kašubštině skupina *lu* (*dlujki, dlugi*), především v jižních a středních kašubských nářečích slyšíme i tvary jako *wilk*, které jsou vlastně další vývojovou fází lužickosrbského *wjelk*.

Vývoj sonant *r* a *r’* před předjazyčnými tvrdými byl na celém studovaném prostoru *ar* (*carny – czarny, gardło*)⁷, kromě nářečí hornolužickosrbských (*or: hordło*) a mužakovských (*gërdło*)⁸. Měkká sonanta *r’* se změnila v *‘er* (*wjerch*), eventuálně později v *ir* (*wirch*), pouze v dřevanském nářečí máme opět *ar* (*varch*). Společným rysem polabsko-pomořanským je palatalizace souhlásky před ztvrdlou sonantou *r’* (*tordë – cwiardi*)

Pro všechny studované jazyky je typická proteze *v*, která v lužické srbštině a kašubštině má obouretný charakter (*w*). V kašubštině se navíc tento rys smísil s tzv. labializací (*òkò, wòda*). Pro lužickosrbská nářečí je obecně typické zachování obouretné výslovnosti *v*, jak to nacházíme velice ojediněle i v některých českých nářečích. Obouretné *w* před souhláskami se kromě nářečí východočeských a slovenských vyskytuje i ve nářečí slovinském (*pròwda*).

metateze likvid

Skupina *TroT* vládne v lužickosrbském prostoru (*wróna, krowa*), stejně jako v polštině. Na severu však nacházíme skupinu *TarT* (*gard*)⁹, tedy vlastně *TorT* v dřevanském nářečí (*vorno, korvo*). Východopomořanská nářečí obsahují slova s oběma skupinami (*TarT* i *TroT*), přestože *TroT* je častější, *TarT* se vyskytuje především v severních nářečích. Lze říci, že v kašubštině se *TarT* nachází hlavně v určitých slovech, přičemž i příbuzné slovo může obsahovat již *TroT* (*parmiń – paprsek, charna* – potrava, *karwińc*, ale převažující: *krowa*). Skupina *TelT* došla na většině studovaného prostoru k výsledku *TloT* (*mloko, mloc*) nebo *TlëT* (*mlëc*).

vývoj d’/t’

Afrikatizace původních *d’/t’* se nedotkla polabských a západopomořanských nářečí (*Tesslaf*, proti východopomořanskému *Zesslaf*). Tyto souhlásky zde zřejmě ztvrdly, což ale jinak nemůžeme posoudit vzhledem k charakteru zápisu polabských a západopomořanských vlastních jmen. V dřevanském nářečí se však *d’/t’* setkáváme. Zde jsou ale výsledkem palatalizace *k/g* v určitých pozicích (*tün – kün, dörã – hora*). Původní *d’* nacházíme pouze před *o* (< *a*, např. *dólũ – srovnaj polské dziãto*). Vývoj nových afrikát (*c’, dz’*) však v lužické srbštině nepokračoval v témž směru. V lužické srbštině a polštině tyto afrikáty zůstaly palatalizovány a navíc se dále vyvíjely (*džëci – žiši*), kdežto v kašubštině ztvrdly (*dzecë*), stejně jako v nářečích východoslovanských a částečně západoslovanských.

další hláskové rozdíly

Afrikáta *dz*, vzniklá z praslovanského **dj* se, jak víme v lužické srbštině a češtině zjednodušila v prosté *z* (*mjeza*). Podobnou tendenci sledujeme i v kašubštině, kde sice stále ještě převažuje *dz* (např. *na nodze*), ale máme tu již řadu slov s pouhým *z* (*zwõn, zwãk, cëzy*). Ve slovinských nářečích byl tento proces ukončen (*na noze*)¹⁰. *Ř* vzniklo pouze ve východopomořanských nářečích¹¹, v lužickosrbské oblasti se se vzdáleně podobnou tendencí setkáváme pouze po *k/p/t* (*prëco – psecëj*). Dvojití *l* rozlišujeme na celém studovaném prostoru kromě slovinského a byláckého (tj. severovýchodního) nářečí kašubštiny. V dřevanském dialektu existovala oposice *l/l’* (*lotũ – kaš. lato*). Ve zbylých kašubských nářečích a lužické srbštině se *l* vyslovuje jako obouretné *w*. Oposice *i/y* nefunguje v pomořanských nářečích (podobně jako v češtině a slovenštině), v dřevanském nářečí byly obě samohlásky diftongizovány (*laiskã – čes. liška, boit – čes. být*). Podobnou tendenci známe z českých nářečí (*bejt, mlejn*)¹². Typický kašubským rysem je tzv. *kašubské šva: ë* na místě původních *i/y/u*. Analogický je vývoj nářečí hanáckých (han. *reba*, kaš. *rëba*). V dřevanském nářečí se vyskytoval jev, známý z polské dialektologie jako *mazurzenie* (*zenã, cornë, sist* – čes. *žena, černý, šest*). Podobnou tendenci spatřujeme i ve změně dolnolužickosrbského *č* v *c* (*cas*).

2) Schuster (2000) 189.

3) Lorentz (1925) 55-6.

4) Schuster (2000) 32.

5) Schuster (2000) 60.

6) Schuster (2000) 60.

7) Dřevanské tvary s *or* (*cornë*) jsou samozřejmě ovlivněny typickou dřevanskou změnou *a > o*; v dolní lužické srbštině jsou také běžné palatalizované tvary s *‘ar* (*gjarđło*).

8) Sorbisches Sprachatlas 14 (1993) 126.

9) Srovnaj gótské *gards*, německé *Garten*.

10) Lorentz (1903) 134.

11) Лорентц (1905-6) 103.

12) Často bývá poukazováno na paralelní vývoj v německých nářečích (min hũs > mein Haus, čes. mýt/můka > mejt/mouka).

mluvnice

Duál je ještě živý v lužickosrbských nářečích, byl i v dřevanštině, z níž ale nemáme mnoho příkladů (*jistā* – hornolužickosrbsky *staj* – 3. pl. ind. praes. od *boit/być*). Duál byl aktivně znám i slovinském nářečí, ale některé tvary, jako kupříkladu lokál substantiv byl nahrazen tvary množného čísla. Také v kašubštině se ještě používají některé duálové tvary. Zajímavé je používání některých duálových tvarů zájmen a sloves místo plurálových forem (*najō chēc*¹³ proti *naszō chēc*, *wa robita* proti *wě robice*). Duálové tvary v lužické srbštině a slovinském nářečí jsou dosti podobné, zejména v hornolužické srbštině je však charakteristickým rysem tohoto čísla *j* (*rukomaj* – v dolnolužické srbštině jen u sloves), genitiv duálu a plurálu zde mají stejný tvar (*rukow*).

Přítomnost jednoduchých minulých časů (aorist a imperfektum), zachovaných hlavně v hornolužické srbštině, lze dokázat skrovnými příklady i v dřevanském nářečí (*mes, bas, rici* – hornolužickosrbsky *mě-ješe, běše, rjekny*), ale častější již zřejmě byly časy složené beze spony, podobné jako v kašubštině a východoslovanských jazycích (*jo dol – jō dól*). Zajímavou podobností je dativ siguláru u maskulin v dolní lužické srbštině a baltské slovinštině (*karloju – chllüöpjü*). Pro celý studovaný prostor jsou typické nestažené tvary některých sloves (*znaje – znoje*).

slovní zásoba

V uvedených třech jazykových areálech nalézáme i některá slova, která jsou jim společná a nevyskytují se v jiných oblastech, častější jsou samozřejmě lexikální shody mezi dvěma z uvedených třech areálů. Takovýmito všeobecně společnými slovy jsou například *jastry – jost-rai – jatšy* (Velikonoce) a *wiodro – vedrü – wjedro* (počasí). Všude se také používá např. slovo *cerk'i – cärtiiv – cerkwja – cyrkej*, jen v kašubštině se dává přednost slovu *kòscól*. Mezi společná slova polabštiny a pomořanštiny (tedy dřevanštiny a kašubštiny) patří např. *tockař – toczk* (krtek), *jaunac – juic* (mladý býk), *chornā – charna* (píce, srovnaj srbochorv. *hrana*), *vistaraičā – wieszczerczeca* (ještěrka). V balto-slovinštině a dřevanštině je shodné slovo *düörnica – dwárnaičā* (jizba), které přešlo i do místních dolnoněmeckých nářečí (*Dornitz*). V dolnolužické srbštině nacházíme stejná slova jako v dřevanštině, např. *groniš – gornit* (mluvit), *gojc – dūjĕk* (lékař)¹⁴, *wjaža – wizā* (dům). Existují i shodná slova v kašubštině a hlavně dolnolužické srbštině, např. *kōlp – kolp* (labuť), *pōtrōwnica – potšawnica* (lesní jahoda), *nawōženy – nawožen – nawoženja* (ženich). Kromě toho jsou kašubštině a lužické srbštině společné tvary jako *pōj! – pój!* (pojď!) nebo *przińc – prińc* (ale balto-slovinštiny *pric*). Hlavně dolnolužické srbštině a baltské slovinštině jsou společná slůvka jako *ga* (když), *ako – akō* (jako), *teliko – telko* (tolik), podobná je spojka *až/e(i)ž*.

Srovnáním pomořanského, polabského a lužickosrbského areálu se můžeme pokoušet pochopit a rekonstruovat severozápadní část západoslovanského jazykové kontinua, které se začínalo rozpadat v období vrcholného středověku, ale jehož vnitřní vztahy a vazby dodnes nejsou zcela zpřetrhány. Studium komplexního systému živých jazyků a fragmentů zaniklých nářečí této oblasti se můžeme pokusit doplnit naše chybějící znalosti o obrovském středoevropském prostoru, kde

13) Tento jev se vyskytuje v řadě polských nářečí. Mimo slovanské jazyky jej nalézáme v bavorských nářečích: *eß – enk* (něm. *ihr – ihnen*) a moderní islandštině (*við/pið – okkar/ykkar*).

14) Schuster (2000) 60.

se v průběhu několika staletí hovořilo slovanským jazykem, a uvědomit si tak i jeho vztahy k našemu jazyku mateřskému. Úkolem tohoto stručného článku bylo poukázat na základní společné a rozdílné vývojové rysy této oblasti a vzbudit tak ve čtenáři větší zájem o hlubší jazykové souvislosti západoslovanského prostoru. Ve stati nebyl pojednán veledůležitý společný aspekt slovanských nářečí popisované oblasti, totiž síla německého vlivu, prorůstající do slovní zásoby, syntaxe a mluvnice jednotlivých jazyků, která na většině daného území přispěla k postupnému rozpuštění se slovanských nářečí v místních západogermánských dialektech.

Základní literatura:

- Dejna, K. 1993. Dialekty polskie. Wrocław-Warszawa-Kraków.
Eichler, E. 1965. Studien zur Frühgeschichte slawischen Mundarten zwischen Saale und Neiße, Berlin.
Handke, K. 1974. O niektórych leksykalnych paralelach kaszubsko-łużyckich. in: *Slavia Occidentalis* 31. s. 35–45
Jeżowa, M. 1961. Dawne słowińskie dialekty Meklemburgii w świetle nazw miejscowych i osobowych cz.1 Fonetyka. Wrocław-Warszawa-Kraków.
Lehr-Spławiński, T. 1929. Gramatyka połabska Lwów
Lehr-Spławiński, T. 1934. O narzeczach nadbałtyckich. in: *Kaszubi, kultura i język*. Toruń. s. 251–302.
Lehr-Spławiński, T., Polański, K. 1962–. Słownik etymologiczny języka Drzewian połabskich. Wrocław
Lorentz F. 1925. Geschichte der pomoranischen Sprache Berlin-Leipzig
Lorentz F. 1958–1962. Gramatyka pomorska Wrocław – Warszawa – Kraków
Лорентц Ф. 1905–1906. О померельском [древне-кашубском] языке до половины XV-ого столетия. С. Петербург.
Lorentz F. 1903. Slovinzische Grammatik. St.Petersburg.
Lorentz, F. 1912. Zarys akcentuacji północno-kaszubskiej. in: *Gryf* 4, s. 61–72.
Majowa, J. 1978: Kaszuby i obszary dialektów sąsiednich jako tereny dawnych oddziaływań językowych bieguna zachodnio- i wschodniolechickiego. In: *Studia z filologii Polskiej i Słowiańskiej XVII*, s. 145–181.
Nitsch, K. 1903. Stosunki pokrewieństwa języków lechickich. In: *Materiały i prace komisji językowej Akademii umiejętności w Krakowie*.
Popowska-Taborska, H. (red.) 1976. Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich XIII. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
Popowska-Taborska, H. 1980. Kaszubszczyzna. Warszawa.
Olesch, R. 1983–. Thesaurus linguae Drevaenopolabicae. Köln.
Popowska-Taborska, H.; Borys, W. 1996. Leksyka kaszubska na tle słowiańskim. Warszawa.
Rzetelska-Peleszko, E.; Duma, J. 1996. Językowa przeszłość Pomorza Zachodniego na podstawie nazw miejscowych. Warszawa.
Schleicher, A. 1871. Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache. St. Petersburg.
Schuster-Sewc, H. 2000. Das Sorbische im slawischen Kontext. Budyšin.
Sobierajski, Z. 1968. Związki językowe łużycko-słowiańskie. Beiträge zur sorbischen Sprachwissenschaft. Bautzen. s. 52–63.
Sorbisches Sprachatlas 14. 1993. Budyšin.
Супрун А.Е. 1987. Полябский язык. Минск.
Topolińska, Z. 1974. A historical Phonology of the Kashubian Dialects of Polish. The Hague – Paris. Zieniukowa, J (red.). 1997. *Obraz językowy słowiańskiego Pomorza i Łużyc – pogranicza i kontakty językowe*. Warszawa.

NOVINY

Z DOMOVA

Noví profesori jmenování

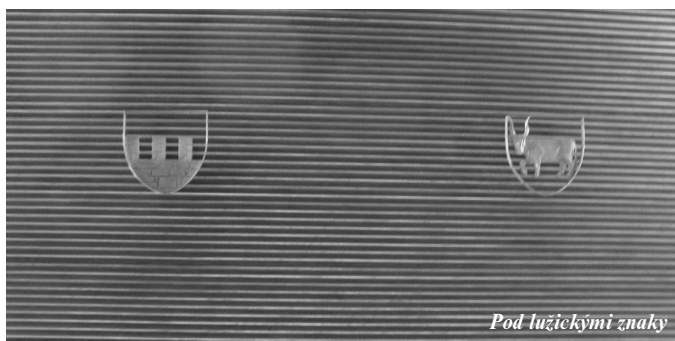
Čeští přátelé Lužice se honosí dalšími dvěma profesorskými tituly, jejich nositeli se stali Jiří Marvan a Leoš Šatava. Byli jmenováni 31. října. Stalo se tak v pražském Karolinu pod symboly českých zemí, dokonce přímo pod znaky Horní a Dolní Lužice. Ministryně školství Petra Buzková předala diplom a prezident Václav Klaus každému osobně blahopřál. „Samozřejmě, že když měl 90 rozhovorů, moc času na mě neměl, nicméně říkal, že slavistika ho zajímá, protože zrovna mluvil o slovanských jazycích v Londýně. Já jsem mu odpověděl, že bylo pěkné, že v pátek (28. 10.) mluvil

o našem oboru tak hezky, miněno tedy češtinou,“ řekl o svém rozhovoru s prezidentem prof. Marvan. Slavnostní projevy držela ministryně školství, prezident republiky a rovněž jeden z nově jmenovaných Václav Dub.

Čím si své tituly zasloužili? „Zřejmě jsem tuto hodnost a poctu získal za dlouhodobé působení, ale bezprostředním důvodem byly přednášky. Přednáška před univerzitní vědeckou radou začala větou, že není jisté, že se většina evropských jazyků, tedy i čeština, dožije tohoto století, což vyvolalo velký zájem a potom živou diskusi, která u žádné jiné přednášky nebyla. Mělo to své zajímavé důsledky, ale v každém případě to zaujalo přední představitele akademické obce jako je rektor Univerzity Karlovy a předseda Akademie věd,“ popisuje své zkušenosti Jiří Marvan. „Je to celoživotní vý-

Jiří Marvan

Pod lužickými znaky

sledek činnosti na poli etnologie, není to za jednu velkou akci nebo aktivitu, vzhledem k tomu, že už se nějakých 25 let intenzivně zabývám menšinovými populacemi a jazyky, mám na kontě několik knih a desítky článků. Tak je vlastně profesura určitou sumou všech těchto snažení. Těch šest let, která jsem strávil v Lužickosrbském ústavu bylo pochopitelně nesmírně cenných v daném kontextu, tzn. všechny moje zkušenosti a zjištění, která jsem v Lužici uskutečnil a publikoval, velice přispěla k tomu, že jsem mohl podstoupit proces profesury. Pochopitelně i nadále se chci lužickosrbským tématům věnovat, ať už jde o terénní výzkumy nebo bádání v archivech, ale hlavně mi jde o praktické záležitosti, nejen o šedou teorii, ale o aktuální poznatky současné situace lužické srbštiny a především snah o její revitalizaci," následuje vysvětlení Leoše Šatavy. Prof. Klaus všem profesorům popřál, aby jim titul dodal novou autoritu, nové sebevědomí a motivaci. račk

Ke 120. výročí narození Františka Páty se v knihovně Národního muzea konala vzpomínková akce, organizovaná skupinkou přátel Lužice. František Páta byl spoluzakladatelem Společnosti přátel Lužice a dlouhá léta působil jako knihovník v Národním muzeu. Za heyrichiaů byl pro svoji prolužickou činnost zabit nacisty. Vzpomínali Jarmila Vrchotová-Pátová, Josef Lebeda a Helga Turková. (Přesné informace deponovány u Radka Mikuly.) račk

Z HORNÍ LUŽICE

Lužickosrbské gymnázium v Budyšině opustilo letos 74 maturantů s průměrem 2,4. Nejlepší maturantkou byla Hilžbjeta Wjeselic z Chrósčic. (SR 5. 7.) odo

Vítězi v soutěži *Rěčam přichilena komuna - serbska rěč je žiwa*, která se konala v saské části Lužice se stalo město Wojerecy a obec Slepó, Njebjelčicy a Ralbicy-Róžant. Vítězné obce dostali šek na tisíc euro, příp. 500 euro, které se musí použít ve prospěch Lužických Srbů. (SR 10. 7.) odo

V Trjebjinje ve věku 66 let zemřel **Beno Knop**. Rozený Hórcan byl více než 30 let předsedou tamní skupiny Domowiny a dlouhá léta byl členem předsednictva župy Běla Woda/Niska. (SR 19. 7.) odo

S úbytkem lidí se nepotýkají jen Lužičtí Srbové ale celá Horní Lužice. Hlavní příčina je čím dál tím nižší počet porodů oproti počtu zemřelých. Navíc je Horní Lužice zasažena i odchodem lidí za prací. Proto má Horní Lužice (pravděpodobně ale jen její saská část) poprvé od roku 1990 méně než 650 000 obyvatel. Podobný vývoj je i v celém Sasku. (SR 12. 8.) odo

Leoš Šatava

Počty žáků pro nový školní rok zveřejnil oblastní školský úřad. Na 2. stupě ZŠ v Ralbicích nastoupí do pátého ročníku o 7 žáků více než loni. Není ale důvod k radosti nad rostoucím počtem Lužických Srbů, protože nárůst je vyvolán rozhodnutím saského ministerstva školství o tom, že se nesmí v Pančicích a Kulowě otevřít pátý ročník. Proto nárůst zaznamenala i škola ve Worklecích, kde se do nového pátého ročníku přihlásilo 23 školáků, mezi kterými jsou i žáci z Pančic. Také v budyšinské škole se očekává o 15 žáků více než loni, tj. 45. (SR 26. 8.) odo

Evropští poslanci Jaromír Kohlíček (KSČM) a Sylwester Chruszcz (Liga polských rodin) v europarlamentu podnesli otázku **zákazu používání srbštiny v prostorech kláštera Marijina hwězda** v přítomnosti členů společnosti, kteří srbštinu neovládají. Komise se jasně vyjádřila, což obvykle nedělá a proto je její vyjádření tak významné. Uvedla, že práva národnostní menšiny patří k základním společným právům ve všech zemích EU v souladu s čl. 6 Smlouvy o EU a čl. 27 mezinárodního paktu OSN o politických a občanských právech. Komise uvedla, že každý druh diskriminace členů menšiny, byť potenciální a nepřímá diskriminace, jako je zákaz používání jazyka, není v souladu se systémem EU. A proto se očekává, že vedení kláštera podnikne takové kroky, aby zákaz neplatil. Fakt, že Sasko na zákaz přes rok nereagovalo neodpovídá evropským standardům ochrany menšiny. V odpovědi bylo také poukázáno na další možné právní kroky na evropské úrovni. (SR 15. 9., SN 6. 10.) kik

Také lužickosrbský dětský časopis *Plomjo* má od konce srpna svoji internetovou stránku, kterou vytvořil Konrad Šořta z Worklec. Homepage *Plomja* byla jeho projektem v době služby u jazykového střediska Witaj a lužickosrbského spolku mládeže Pawk. *Plomjo* můžete na internetu nalézt pod adresou: www.Plomjo.de (SR 1. 9.) odo

Marko Šiman byl 26. 8. v Chotěbuzi znovu zvolen předsedou parlamentní rady Založby za serbski lud, která je kontrolním orgánem Založby. (SR 29. 8.) odo

Škola v Pančicích-Kukowě má v **prvním ročníku** 23 dětí, ve Worklecích a Ralbicích je jich 15. Do pátého ročníku v Lužickosrbském gymnázium v Budyšině nastoupilo 49 prvňáčků. (SR 29. 8.) odo

Na 2. stupni **radworské ZŠ** saské soudy přeci jen povolily otevření nového pátého ročníku. Rychlé rozhodnutí zdůvodnily tím, že saský školský zákon dovoluje výjimku pro lužickosrbské školy. Ještě krátce předtím (29. 8.) se protestovalo proti plánovanému zavření v Radworu a ve středu 31. 8. dokonce členové spolku Pawk rozdávali na Budyšinském hradě saskou ústavu zaměstnancům soudu. Protože ale již začal školní rok, byla nutná velmi rychlá organizace výuky. 8. 9. se Hilža Stillerowa, ředitelka školy, a Bosćij Handrik z Regionálního školského úřadu dohodli, že se s výukou začne až v pondělí 12. 9. Důvodem zdržení byla potřeba vypracovat novou osnovu. Tehdy se také nevědělo, kolik dětí se přihlásí, počítalo se s nanejvýše 20 dětmi. Přihlásilo se však jen 10 dětí a navíc mezi nimi není ani jedno dítě ovládající lužickou srbštinu. (SR 4. 9., 9. 9., 11. 9. a 18. 9.) odo

V *ráji krásné, nezničené přírody* ... takový byl název výstavy v Lužickosrbském muzeu na Budyšinském hradě otevřená 4. září. Na ní jsou představeny kresby Hendricha Božidara Wjely. Většina jeho obrazů vznikla na Kavkaze. Wjela se narodil v roce 1778 v Dolhě Boršci a před 200 lety zemřel v Budyšině, právě při příležitosti tohoto výročí se výstava koná. (SR 5. 9.) odo

V Lipsku vyšla v edici *Krajiny Německa* kniha pod názvem *Lužiska hola*. Dílo se věnuje hornolužické krajině hole a rybníků. 14. 9. byla představena na Budyšinském hradě. Vlastivědná práce se zmiňuje také o lužickosrbské kultuře, dějinách a jazyce. Tři vědecktí pracovníci Serbského institutu se podíleli jako autoři nebo překladatelé. (SR 15. 9.) odo

Domowina chce podporovat všechny akce postižených obyvatel proti **hrozícímu odbagrování** Rowného, Mulkec a Miłoraza, když o to požádají. Na tom se 17. 9. shodlo předsednictvo Domowiny. Domowina žádá, aby se energetický koncern Vattenfall vzdal plánů na odbagrování lužickosrbských vsí. Dále je předsednictvo Domowiny toho názoru, že by se o budoucnosti jámy u Slepého mělo rozhodnout až v roce 2010. (SR 19. 9.) odo

Od 20. září jsou v **Metropolitním muzeu v New Yorku** na výstavě *Praha - koruna Čech v době císaře Karla čtvrtého* mimo věcí z Čech také vystavena umělecká díla z Lužice. Jedná se o mešní roucho z pokladu kláštera Marijina Hvězda v Pančicích-Kukowě. Mešní roucho zhotovili umělci na pražském královském dvoře ve 14. století a bylo obšito perlami. Dále je na výstavě obraz císaře Zikmunda z kulturněhistorického muzea ve Zhořelci. Výstava potrvá až do ledna. (SR 20. 9.) odo

Marja Michalkowa je dále poslankyní Spolkového parlamentu. Prosadila se přímou kandidátkou CDU ve volebním obvodu Budyšin-Běla Woda. Michalkowa poměrně jasně zvítězila s 38,5 procenty nad Helmutem Kotissekem, který kandidoval za Levici/PDS. Další lužickosrbský kandidát Domenico Gruhn (Zeleni) zůstal se svými 2,8 procenty hluboko pod svým očekáváním. (SR 19. 9., 25. 9.) odo

V Lužici má hudba stále své místo. To dokazuje mimo jiné také to, že letos stejně jako předtím klesl počet **Podzimmích koncertů** a přesto (nebo právě proto?) se zájem obecnosti zvýšil. Před lety se konalo ještě 20 koncertů a letos již jen 14, zároveň s tím ale vzrostl počet posluchačů. S tímto zjištěním přišla paní Michaela Mošowa ze Založby za serbski lud. (SR 6. 10.) odo

Barbara Wittigová dosavadní wojerecká poslankyně SPD a zároveň členka parlamentní rady Založby za serbski lud je nyní nezaměstnaná. Důvodem je, že nebyla znovu zvolena do Spolkového sněmu, kde za SPD působila od roku 1998. Proto už také rozpustila svou kancelář. Vzhledem k tomu, že již není v parlamentu, nemůže dále zasedat ani v parlamentní radě Založby. (SR 6. 10.) odo

Letos začátkem října opět Domowina udělovala ceny. Tzv. **Myto Domowiny** dostala Gertruda Wincarjowa z Čorného Cholmce, Erich Plack z Rowného, Alojs Langa z Konjec, Maks Hančka z Janšojc, Wórša Šotčic a Horst Petrik z Budyšina, Karel Kostera z Čech a Brětnjanská krojová a taneční skupina. Myto Domowiny pro *dorost* dostala skupina Wólbernosće. (SR 7. 10.) odo

V divadle na budyšinském hradě měla 17.10. svou premiéru hra *Zgubjone a namakane*. Hra je hlavně zaměřena na děti, které se učí dolnosrbsky metodou Witaj. Hra se také představí v dolnolužických mateřských školkách a na prvním stupni základních škol. Na příští rok se připravuje hornosrbská obdoba. Úlohu lužickosrbské dívky Judit hraje Anna-Maria Brankaček. (SR 18. 10.) odo

Farář **Pawol Kmjeć** z Njebjelčic zemřel. Krátce před dušičkami, 31.10., se s ním na hřbitově v Njebjelčicích mohli lidé naposledy rozloučit. Rekviem sloužil drážďansko-míšeňský biskup Joachim Reinelt. V nedalekých Ralbicích byl Kmjeć kaplanem. (SR 6. 11.) odo

Kolem 30 účastníků z Česka a Lužice dorazilo na česko-lužickou cyklojízdu pořádanou spolkem Pawk 9.-11. září. Čeští jezdci byli ubytováni v Domě Dona Bosca ve Worklecích. V pátek večer proběhl seznamovací večírek s hvězdou večera Fabianem Kaulfürstem, v sobotu cyklistický výlet po Krabatově stezce, večer návštěva obecní zábavy, v neděli prohlídka Budyšina. Členové spolku Pawk výlet výtečně zorganizovali, Češi byli dojeti lužickosrbskou pohostinností. Projekt Aleny Wjenkec podpořil Česko-německý fond budoucnosti. račk

Z CIZINY

Ve Lvově byl 5.10. zahájen **11. mezinárodní sjezd sorabistů**. Letošním námětem byla: *Sorabistika v celoslovanském kontextu*. Sjezd pořádala Ukrajinská národní univerzita spolu s budyšinským Lužickosrbským ústavem. Sjezdu se samozřejmě zúčastnili i lužickosrbské vědci. Na lvovské univerzitě se vyučuje také lužická srbština. (SR 6. 10.) odo

Ve švýcarském městě Laax byl 13. 10. zahájen **podzimní seminář MENS**, síť organizací mládeže evropských národních menšin. Jejich sedmdesát zástupců se po čtyři dny zabývalo evropskou menšinovou politikou a problémem identifikace mládeže. Hlavním námětem byla otázka: *Proč není Švýcarsko v EU*. Na setkání se také podíleli tři členové lužickosrbského spolku mládeže Pawk. (SR 13. 10.) odo

Ochránci přírody z Německa, Švédska a Norska se 12. 10. sešli ve Stockholmu, kde se před ústředím koncernu Vattenfall konala **demonstrace proti těžbě hnědého uhlí v Lužici**. Solidární akci chtěli podpořit protesty proti zničení ěakomských rybníků kvůli hnědému uhlí. V samotné ěakomé se týden předtím usídlili ochránáři ze spolku *Robin Wood* na několika stromech, čímž chtěli zabránit zničení rybníků. Ze stromů však nakonec byli vypuzeni. (SR 13. 10.) odo

KNIHY

Sorabistika na konferenci v Pardubicích

V dubnu 2004 uspořádalo sdružení STRED - Středoevropský dialog v Pardubicích konferenci nazvanou *Slovanství ve středoevropském prostoru. Iluze, deziluze a realita*, kde zazněly i dva příspěvky dotýkající se Lužických Srbů, z nichž přinášíme hlavní teze.

Marcin Szczeptański, doktorand na Slavistickém institutu Varšavské univerzity, přednesl referát *Słowiańskość a lużyckość. Udział słowiańskich w kształtowaniu serbołużyckiej tożsamości narodowej*. Po více než 1000 let byla národní situace Lužických Srbů dotvářena nedostatkem politické, teritoriální, ekonomické nezávislosti, neustálou dominancí cizího jazyka a kultury a neexistencí mateřského národa, který by je podporoval.

Nehledě na to dosáhli L. Srbové etnické identity s charakteristickými rysy. Významný faktor v tom sehrálo slovanství a zejména propojení s nejbližšími sousedy - Čechy a Poláky. Bez vědomí náležitosti k velké slovanské rodině by L. Srbové nikdy nedosáhli vlastní národní identity. Pro nás je příjemné, že autor zmínil i naši společnost a Česko-lužický věstník.

Dalším referujícím byl pravidelný účastník konferencí se sorabistickou tématikou **Piotr Palys** s příspěvkem *Polskie koncepcje rozwiązania problemu Łużyc z lat 1939-1945*. Autor načrtl hlavní představy uspořádání Lužice po válce, které se však začaly vytvářet již během války. Uvažovalo se o auto-

nomní oblasti v rámci ČSR, samostatné Lužici ad. Některé politické skupiny (jako komunisté) neměli konkrétní program. Nechyběly ani hlasy volající po připojení Lužice k Polsku.

Oba příspěvky ukazují, že lužickosrbská problematika je ve vědeckém

prostředí stále velmi živá a věnují se jí i začínající badatelé. Mrzí nás však, že nezazněl ani jeden sorabistický příspěvek v češtině.

Bibl. poznámka: Hrodek, D.: Slovanství ve středoevropském prostoru. Iluze, deziluze a realita. Praha, Libri 2004, s. 108–116 a 345–353. js

ČIMA FRANTIŠKA VYDRY

ZDAŘILÝ ZÁJEZD DO DOLNÍ LUŽICE

Liberecká střední integrovaná škola gastronomie a služeb mě v průběhu letošního roku dvakrát požádala, abych pro učitele i studenty pomohl zorganizovat zájezd do Horní a Dolní Lužice. Rád jsem se ujal funkce průvodce, protože mě velmi potěšil tento zájem. Oba zájezdy se skutečně vydařily.

Ten první se konal o Velikonoční neděli a zvolil jsem pro něj osvědčenou a vyzkoušenou programovou náplň: prohlídka historické části Budyšina, odpoledne návštěva několika obcí v katolické části Horní Lužice, kde jsme sledovali procesí velikonočních jezdců. Počasí nám přálo a účastníci zájezdu měli možnost zhlédnout přes osm set jezdců na vyzdobených koních. Viděli jsme procesí již dopoledne v Budyšině, pak jsme se s jezdci setkali na křižovatce u Zejic, navštívili jsme klášter Mariina Hvězda, nenechali jsme si ujít velké množství jezdců v Ralbicích. Přitom si všichni účastníci se zájmem prohlédli onen jedinečný hřbitov s bílými kříži. Cestou z Rakec do Budyšina nám křižovali cestu *křižerjo* z Radworja. Byl to pro většinu účastníků neobvyklý zážitek.

Již v červnu jsme si dohodli termín autobusového zájezdu do Dolní Lužice. Pro mne to znamenalo osvěžit si znalosti a především zjistit nejnovější zajímavosti. Nebyl jsem v těch místech snad osm či deset let. Bylo také nutno počítat časově s mnohem větší vzdáleností, než představuje cesta do Horní Lužice.

V den státního svátku, ve středu 28. září, vyjel náš autobus z Liberce v 6.30 ráno. Podařilo se obsadit všechna místa. Cestou jsem – jak je mým zvykem – posílal v autobuse fotografie v průhledných deskách s informacemi o Lužici, navíc jsem cestou sděloval mikrofonem spoustu informací o místech, kudy jsme projížděli.

Po silnici č. 96 jsme jeli přes Budyšin do Wojerec, dále přes Grodk do Chotěbuzi. Neopomněl jsem při projíždění vesnice Wulke Žďary informovat o Krabatovi jako skutečné historické osobnosti, o chorvatském plukovníkovi, který pomáhal saskému králi v boji proti Turkům, zatímco lidová fantazie o něm vypráví jako o dobrém čaroději. Nevynechal jsem ani

zmínku o vodnicích, o nichž se tak často vypráví v lužickosrbském folkloru. Četné rybníky v okolí Rakec a jinde, které jsme z oken autobusu viděli, byly důkazem, že právě tady byla živná půda pro zkazky o vodním mužích.

V Chotěbuzi jsme si prohlédli střed města. Udivilo mě, že i zde, kde už stěží potkáme někoho z místních obyvatel, kdo by aktivně ovládal a používal dolnolužickou srbštinu, jsou tak důsledně používány dvojjazyčné nápisy, jak to vyžaduje zákon.

Dalším cílem naší cesty byla obec Dešno. Tam na nás čekal jako průvodce Berndt „Pytko“ Pittkunings, který nám v místním kostele vyprávěl o dnešní neveselé situaci v Dolní Lužici, podrobně se zmínil o Bogumilu Šwjelovi a za doprovodu kytary nám zazpíval několik svých písní. Získal si sympatie všech účastníků. Zajímavá byla i prohlídka vlastivědného muzea (Domowniski muzej). Pozornost upoutalo nářadí dřívějších vesnických obyvatel a samozřejmě bohatě vyšívané lidové kroje.

Pan Pittkunings, s nímž jsem byl již dávno předem v písemném i e-mailovém styku, pro nás zajistil dva čluny, takže další součástí zájezdu byla projížďka po ramenech Sprévy v Borkowech. Pro mnohé účastníky to byl zcela mimořádný zážitek, protože v těchto místech byli poprvé. Bohužel chvílemi drobně přšelo, to však nikomu náladu nepokazilo.

A potom následovalo něco, co bylo i pro mne zcela nové. Před dvěma lety bylo poblíž obce Raduš na území bývalé povrchového dolu zrekonstruováno slovanské obranné kruhové hradiště z desátého století. Nevěděli jsme, co nás čeká a byli jsme příjemně překvapeni.

Parkoviště pro auta a autobusy se nachází asi sto padesát metrů od této působivé a rozměrné stavby. Tento nadmíru zajímavý objekt byl zpřístupněn teprve nedávno. Průměr hradiště měří 56 metrů, síla hliněného valu, chráněného dřevěným obložím, dosahuje deseti metrů. Uvnitř je prostor zhruba 1000 čtverečních metrů. Je zde restaurace, stálá archeologická výstava a infocentrum. Konají se zde nejrůznější kulturní akce.

Návštěva staroslovanského hradiště byla vhodným, efektním zakončením návštěvy těchto odlehlých končin, kam se od nás z Čech příliš často nejezdí.

DJINUD

K 15. výročí sjednocení Německa

Německá jednota – rozdíl mezi východem a západem země přetrvávají

Český rozhlas 6 30. 8. 2005 18:10

Tato problematika je často v pohledu na současné Německo podceňována a opět nabyla na důležitosti s předvolebními urážlivými výroky bavorského premiéra Edmunda Stoibera na adresu „východních“ Němců. Volby v Německu dopadly tak, že u obou hlavních stran Německa, křesťanských i sociálních demokratů se dostali do čela lidé z východu a bude třeba pochopit psychologii sjednocení stejně jako jejich psychologii, až se bude rozhodovat o zachování příspěvků na lužickosrbský život. Jde o kancléřku Angelu Merkelovou a předsedu SPD Mathiase Platzecka. Oba mají blízko k Lužici

a zatím pouze Platzeck (Karel Hvižďala v komentáři ČRo 6 k jeho zvolení říkal Plaček, jméno vskutku ukazuje na potomka českého evangelíka) se v této otázce projevil. Před volbami slíbil zachovat příspěvek braniborské vlády a po volbách souhlasil se škrtý. Manžel Merkelové pochází (podle informací z mé díti) z Wojerec. Komentář napsala pro ČRo 6 Šárka Daňková:

„Jen smlouva o měnové, hospodářské a sociální unii zaručí, aby se z Meklenburska-Předního Pomořanska, Saska-Anhaltska, Durynska, Braniborska a Saska opět staly kvetoucí krajiny.“ Tuto větu pronesl v červnu roku 1990 na půdě Bundestagu bývalý spolkový kancléř Helmut Kohl. Je těžké dnes s odstupem času posoudit, kolik východních a západních Němců bylo tehdy skutečně přesvědčeno o pravdivosti těchto slov a kolik z nich jim věřilo, protože jim věřit jednoduše chtelo.

Zůstává také otázkou, nakolik tomu, co sliboval, věřil sám Helmut Kohl, který do učebnic historie vstoupil jako kancléř sjednotitel.

Skutečností totiž je, že 15 let po znovusjednocení prochází Německem

nadále hranice. Nejedná se pouze o pomyslnou hranici mezi – jakkoliv relativním – materiálním blahobytem starých spolkových zemí a chudšími poměry, které panují v nových spolkových zemích. Často je řeč také o hranici v hlavách lidí. Mnoho Němců dodnes sama sebe chápe jako *Ossi* nebo jako *Wessi*.

Což je pochopitelné, pokud zohledníme skutečnost, že východní a západní Němci vyrůstali a žili ve dvou rozdílných zemích, ve kterých panovaly dva rozdílné politické a hospodářské systémy a platily jiné řebříčky hodnot. Přesto, že mluví stejným jazykem, mají za sebou 55 let odděleného vývoje, rozdílné životní zkušenosti a do společného státu vstupovali před 15 lety s poněkud rozdílnými představami.

Jak ve své analýze věnované této problematice před časem konstatovali Thomas Ahbe a Monika Gibasová působící na univerzitě v Lipsku, byli si východní a západní Němci v době znovusjednocení navzájem cizí a rozuměli si méně, než se všeobecně očekávalo. Veřejná diskuse o tomto fenoménu však byla vedena výhradně ze západoněmecké perspektivy, upozorňují oba odborníci na stránkách listu *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Východní Němci byli najednou novináři i vědci shodně označováni jako ti zaostalejší, neschopní demokracie, jako lidé konzervativní a věřící v autority. Podle Ahbeho a Gibasové není náhodou, že východní Němci byli coby údajně *socialistické osobnosti* hodnoceni podle měřítek západoněmeckých osmašedesátníků. Výsledkem bylo konstatování, že obyvatelé pocházející z nových spolkových zemí mají sklony k autoritativnosti, že v nich zčásti zůstalo něco z fašismu a že své děti vychovávají poněkud represivně. Brzy se však ukázalo, že také východní Němci si jsou vědomi své kulturní odlišnosti, ba co víc, že na své východoněmecké identitě a na tom, že jsou jiní, trvají.

O tom, že problematika vztahů mezi východem a západem Německa stále skrývá značný konfliktní potenciál, svědčí i nedávné kontroverze kolem výroků některých německých politiků. Bavorský premiér a šéf CSU Edmund Stoiber začátkem srpna kritizoval údajně frustrované východoněmecké voliče. Braniborský ministr vnitra za CDU Jörg Schönbohm se zase koncem července vyjádřil k případu ženy z východoněmeckého Brieskova, která zavraždila všechna svá novorozeňata. *Nucená proletarizace* z časů NDR podle něj na východě Německa vedla ke zpusnutí jeho obyvatel a posílení jejich sklonů k násilí.

Snad každému, kdo v roce 1990 doufal, že bude otázkou několika málo let, než se východ a západ Německa po všech stránkách sjednotí a než se sjednotí životní poměry, musí být dnes jasné, že se jednalo o iluzi. Uvedme jen několik ekonomických ukazatelů: zatímco průměrná míra nezaměstnanosti byla v červenci tohoto roku v tak zvaných starých spolkových zemích necelých 10 procent, bylo z oblasti bývalé NDR hlášeno v průměru skoro 17 procent nezaměstnaných. (*V Lužici kolem 25 procent podle oficiální metodiky. pozn. red.*) Ekonomická síla východního Německa dosahuje jen asi dvou třetin západoněmecké úrovně. Nadále pokračuje dramatický odliv obyvatel směrem na západ – od roku 1990 se pro odchod do západní části země rozhodlo téměř dva a půl milionů východních Němců. Již před rokem se přitom rozvinula debata kolem článku týdeníku *Der Spiegel*, v němž stálo, že od znovusjednocení získaly nové spolkové země finanční pomoc ve výši 1250 miliard eur. Toto subvencování má pokračovat i v dalších 15 letech. O jeho efektivnosti však odborníci i politici vedou spory.

Deník *Süddeutsche Zeitung* minulý týden doporučil přehodnotit tuto dosavadní politiku – ovšem to podle něj předpokládá její upřímnou bilanci a právě proto je to tak obtížné. *Znovusjednocení dvou německých států bylo politicky správné a podařilo se, ale to neznamená, že musí automaticky dojít k naprosté harmonizaci a souhlasu bez jakýchkoliv sporů*, napsal doslova deník. račk

Pocit beznaděje deptá východ Německa

Právo 15. srpna 2005

Tento deník věnoval tři čtvrtě strany situaci na území bývalé NDR. Autor **Vladimír Plesník** konstatuje, že hospodářská i sociální situace je v nových spolkových zemích více než špatná a to nejtěžší časy tento region teprve čekají. Tok peněz ze západu na východ přinesl během 15 let

nepředstavitelnou sumu 1,4 biliónu eur (42 biliónů korun), které měly změnit východní Německo ve „středoevropského tygra“. Ve skutečnosti se podle ekonomických expertů řítí do katastrofy. Ta hrozí po roce 2008, kdy spolková vláda dotace podstatně omezí. Demografové tvrdí, že především odchod mladých lidí s vyšší kvalifikací způsobí rány, které nelze zacelit. *Právo* vyjmenovává nejpostiženější oblasti: pobřeží Baltu, Lužice, podhůří Harzu. Tam všude vznikají vesnice s těmi, co zbyli. Nedojde-li k obratu, konstatují odborníci, v budoucnu bude západ v úpadku následovat východ.

Vzorovým příkladem posloužilo autorovi lužické město Hoyerswerda (Wojerecy). Počet obyvatel poklesl z 71 tisíc na dnešních 44 tisíc s výhledem, že do 15 let tu zůstane jen 15 tisíc. Zavírají se školy, zdravotnická zařízení, omezuje se doprava, boří se celé obytné bloky. Každý čtvrtý byt je prázdný, měsíčně zaznamenají jen tři svatby a tři porodů. Jednasedmdesátiletému starostovi nezbyvá, než konstatovat: „*Viděl jsem nenapodobitelný rozkvet města na vlastní oči, teď přihlížím jeho úpadku.*“ V článku je zmínka o tom, že scénářem zániku města se zabývá jeden vysokoškolský profesor z lužickosrbské Chotěbuzi.

Vladislav Veselý

Frýdeckou bazilikou zazní líbezná lužická píseň

Zpravodaj Rady města Frýdku-Místku 2002/5

Tento městský hlasatel otiskl v květnovém čísle článek z pera **Františka Vaníčka**, oznámení o konání koncertu pěveckého sboru **Meja** z Radworu 25. května v kulturním domě v Bašce a následujícího dne ve frýdecké bazilice. Byli zde hosty smíšeného bašského pěveckého sboru. Kromě několika zajímavostí zmiňuje i to, že *Řepiště, Sedliště, snad i Chlebovice a především řada míst na Těšínsku byla počátkem 11. století založena slovanskými kolonisty z Lužice. Láska k rodnému kraji a pocit příslušnosti ke svému národu dodávají Lužickým Srbům neotřesitelnou víru v další trvání jejich existence v budoucnosti*, končí autor. račk

V Budyšině

Reflex 2004/30

Jan Zvelebil ve spolupráci s prof. Šatavou sepsal článek z Šatavových poznatků a názorů. Reflex otiskl i fotografii velikonočních jízdy a Šatavových v Budyšině. račk

Česká učitelka mezi Lužickými Srby

Týdeník Rozhlas 28. 2. 2005

Týdeník otiskl článek **Davidy Štáhlavského** o působení učitelky **Jany Štillerové** v Budyšině a Chrósčicích. Jeho reportáž o tomtěž byla vysílána i 18. 12. ve 13:05 v zápisníku zahraničních zpravodajů. Hovořil dražďanský konzul Milan Dufek, učitelka sama, šéf Domowiny Jan Nuk. Čeští žáci jsou trošku zakřiknutí, němečtí žáci naopak hýří sebevědomím, lužickosrbské jsou něco mezi, dozvíme se. Učitelka se s mnoha Srby spřátelila a pomáhá i při různých akcích. Působení učitelky češtiny je zásluhou ministerstva zahraničí. Čeština je nejoblíbenějším slovanským jazykem v Sasku. račk

Evangelický týdeník (10. srpna 2005)

přinesl obsáhlý nepodepsaný článek *Bukecy 2005 aneb jak mizí hranice, která nikdy nebyla*. Informuje o každoročně pořádaném společném evangelickém církevním svátku Srbské Lužice (Serbski ewangelski cyrkvinski džen), který se letos konal v obci Bukecy (Hochkirch). Lužická srbština zde zaznívá alespoň z kazatelny a díky pěveckému sboru, ale německý farář zachování a ožívování srbských tradic ve sboru podporuje. Svátku se zúčastnili i zástupci srbských katolíků a hosté ze srbské diaspory v Austrálii. Dočteme se také o bohatých kontaktech českých a srbských evangelíků. Vladislav Veselý

Velká noční hudba

ČT 2 25. 9. 2005 1:24

V punkové sérii byl vysílán klip (snad punkrockové) skupiny V. T. **Marvin**. Autoři použili recitaci básně Kita Lorence Melodie (v překladu Josefa Suchého) na začátku (tak ticho je tak ticho je a mně se tolik zpívat chce) a na konci (tak ticho je tak ticho je a všechno dojde pokoje [...]) ten tichý zpěv a my dva zas) písně Pochodem rozchod, zabývající se vztahem k ženě. Báseň se zde hodila, protože vytvářela vtipný kontrast s ohledem na rétoricky radostný přednes neidentifikovaného recitujícího umělce.

račk

ZŠ Tanvald

www.zstanvald-sportovni.cz/obsah/o_skole/charakteristika_skoly.htm

Škola v Tanvaldu ve Sportovní ul. uvádí ve své charakteristice spolupráci se školou v Pančicích-Kukově. *Žáci 8. a 9. ročníků se pod vedením p. uč. Kousalové zúčastnili celoroční práce na společném projektu »Lužický seminář - kulturní a duchovní most mezi Čechy a Horní Lužicí«. Výsledky své práce,*

jejíž cílem bylo pomoci zachovat tradice a význam národnostní menšiny Lužických Srbů, žáci s úspěchem prezentovali v září 2003 v Žitavě. V letošním školním roce se opět rozvíjí vzájemná spolupráce v oblasti ekologie v rámci projektu „Oživené Labe“. Datace neuvedena. Informace byla stažena ve školním roce 2004/5.

račk

Rondo

ČRo 3 Vltava 22. 11. 2005

V čase téměř adventním - 22. 11. 2005 zněly na stanici ČRo 3 „Vltava“ v pravidelném pořadu Rondo lužické písně z CD v provedení sborů jak amatérských, tak profesionálních, např. Budyšín, Delany, Meja, Lipa. Dvě poslední jmenovaná tělesa mají již stoletou tradici. Také zpíval Divčí komorní sbor velice krásně např. písně Ovcáček, Vodník a Vlastovička. Slyšeli jsme i slovenskou *Boleráz* s lužickosrbským překladem. Některé sbory dirigoval dnes už zvěčnělý P. Nawka. CD by mělo prodávat nakladatelství Academia, kde má Domowina svůj stánek. Pořad připravil a slovem provázel **R. Brom**. Byla to svěží púlhodinka v tomto mrazivém čase.

Jana Nováková

Blahopřání

Blahopřejeme Zuzaně Sklenářové k získání titulu PhD. a k sňatku.

Manželům Bláhovým hodně štěstí do budoucího života.

Vladislavu Knollovi blahopřejeme k získání titulu Mgr.

Gratulujeme Jiřímu Marvanovi a Leoši Šatavovi k získání profesorského titulu.

Změna adresy Společnosti přátel Lužice

Předsednictvo Společnosti rozhodlo o změně adresy.

Doposud bylo možné zasílat poštu na adresy předsedy a místopředsedů.

V Lužickém semináři pod správou CSVŠ se pošta ztrácela nebo vracela.

Nyní můžete poštu Společnosti zasílat na adresu

Společnost přátel Lužice, náměstí Jana Palacha 2, Praha 1-Josefov, 116 38.

Česko-lužický věstník

Vychází ročně v deseti číslech a jednom dvojčísle v nákladu 400 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,- Kč. • Vydává Společnost přátel Lužice/Towaršnosť přečelow Serbow/Towarišnosť psijašelow Serbow. • www.Luzice.cz • Vedoucí redaktorka: Zuzana Sklenářová, PhD., Vinohradská 34, Praha 2-Vinohrady, CZ - 120 00, tel. +420 737 750 693, el. adresa Zuzana.Sklenarova@ff.cuni.cz • Zástupce: Radek Čermák, Malkovského 596, Praha 18-Letňany, CZ - 199 00, tel. +420 721 706 715,

el. adresa Radek.Cermak@email.cz • Redaktoři: Ondřej Doležal, Josef Šaur, Mgr. Kinga Kijec, Mgr. Vladislav Knoll

• Sítový redaktor a pokladník: ing. Miloš Malec, Milos.Malec@seznam.cz • Předplatné na rok 2004: ČR 200,- Kč, zahraniční 350,- Kč (12 €), členské příspěvky 300,- Kč, pro sociálně slabé možnost požádat o snížení. • Jak si nás předplatit? • Spojte se s firmou A. L. L., která Vám složenku k úhradě předplatného zašle s nejbližším číslem časopisu.

• Pište: A. L. L. Production s. r. o., Poděbradská 24, Praha 9-Vysočany, 190 00 • elektronickou poštou: predplatne@predplatne.cz, Luzice@luzice.cz • volejte: 234 092 851

• faxujte: 234 092 813 • Pište z mobilního telefonu: SMS ve formátu: OBJ CLV JMENO PRIJMENI ULICE CISLO DOMU MESTO PSC • Odešlete zprávu psanou velkými písmeny bez diakritiky v maximální délce 160 znaků na telefonní číslo 900 11 06. Cena zprávy je 6 Kč. • www.predplatne.cz, www.Luzice.cz • Abonenca ze ZRN teř pzez referenta Domowiny za kulturne naležnosće a wukraj, Budyšin. • Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. • Bankovní spojení na Společnost přátel Lužice: ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • Redakce se neztotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvků odpovídají příslušní autoři. • Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.Luzice.cz, je-li již dílo zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • Stížnosti na nezaslání časopisu vyřizuje firma A. L. L. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- na nový nábytek pro Hórníkovu knihovnu.